

การจัดการความรู้ที่ปรากฏในจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ราชวรมหาวิหาร : กรณีศึกษาหมวดฤๅษีตัดตน

KNOWLEDGE MANAGEMENT INSCRIBED IN WATPRACHETUPHON

VIMOLMANGKLARARM RAJCHAWARAMAHA VIHARN:

A CASE STUDY OF CONTORTED HERMIT

พระมหากัมพล เตียนคำ

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สำหรับนักบริหาร

วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์เรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับ 1) การจัดการความรู้ 2) ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการความรู้ 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางในการจัดการความรู้ที่ปรากฏในจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเกี่ยวกับหมวดฤๅษีตัดตน ผู้วิจัยพบว่า เมื่อศึกษาจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 12 รูป/คนแล้ว ได้ผลการศึกษาวิจัยดังนี้ การจัดการความรู้เป็นเรื่องยากที่บุคคลทั่วไปจะเข้าใจได้ เพราะเป็นเรื่องใหม่สำหรับทางวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และยังไม่เป็นไปตามหลักวิชาการ การจัดการความรู้ทั้ง 7 กระบวนการ กล่าวคือ การค้นหาความรู้, การสร้างและแสวงหาความรู้, การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ, การประมวลและกลั่นกรองความรู้, การเข้าถึงความรู้, การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้, และการเรียนรู้ ซึ่งมีการนำหลักการจัดการความรู้มาใช้บางกระบวนการเท่านั้น เช่น การสร้างและแสวงหาความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ และการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้

ดังนั้น เพื่อให้การจัดการความรู้ดังกล่าว เป็นไปตามหลักวิชาการมากขึ้น ผู้วิจัยจึงเรียนเสนอแนะแนวทางเบื้องต้น ดังนี้ 1) ผู้บริหารของวัดและเจ้าหน้าที่ จะต้องเข้าใจการจัดการความรู้ และสร้างองค์ความรู้ให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น 2) วัดควรปลูกฝังทัศนคติต่อบรรพชิต ให้หันมาสนใจและให้ความสำคัญเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในเรื่องของฤๅษีตัดตน 3) วัดควรมีการ

ประสานงานกับภาคเอกชนและรัฐบาลอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น 4) วัดควรรนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วยในการเผยแพร่ความรู้ 5) วัดควรสนับสนุนส่งเสริมการวิจัยให้มากขึ้น เพื่อจะได้นำผลงานวิจัยมาจัดทำเป็นแผนการจัดการความรู้ที่เหมาะสมต่อไป

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของพระบรมมหาราชวัง เดิมมีชื่อว่าวัดโพธาราม เป็นวัดโบราณสร้างตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นระหว่างปี พ.ศ.2231-2246 ในรัชสมัยสมเด็จพระเพทราชา ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี เมื่อสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวง ได้ทรงกำหนดเขตเมืองหลวงไว้ทั้งสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา วัดโพธารามได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ และยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวง

เมื่อถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้ปฏิสังขรณ์วัดขึ้นใหม่ โดยสร้างพระอุโบสถ พระระเบียง พระวิหาร ฯลฯ และบูรณปฏิสังขรณ์ของเดิมที่มีอยู่ให้สมบูรณ์ พร้อมทั้งโปรดให้เขียนเรื่องชาดกห้าร้อยห้าสิบพระชาติ ตำรายา และฤกษ์คัตตณ ไว้เป็นวิทยาทานที่ศาลาราย เสร็จแล้วทรงสถาปนาขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ในพ.ศ. 2344 พร้อมทั้งพระราชทานนามว่า วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาวาส ถือเป็นวัดประจำรัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี

ในรัชสมัยรัชกาลที่ 3 พระองค์โปรดให้มีการปฏิสังขรณ์ใหญ่ ระหว่างปี พ.ศ.2375-2391 และโปรดให้จารึกสรรพวิชาต่างๆ 8 หมวด ลงบนแผ่นหินอ่อน ประดับไว้ตามศาลารายต่างๆ โดยมีพระราชประสงค์ให้เป็นแหล่งรวมสรรพศิลป์ สรรพศาสตร์ เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้แก่ประชาชน สามารถที่จะศึกษาค้นคว้าเป็นความรู้ และเป็นอาชีพเลี้ยงตัวเองได้

วัดพระเชตุพนเป็นพระอารามหลวงสำคัญที่พระมหากษัตริย์ทุกรัชกาลถือเป็นพระราชประเพณีที่จะทรงบูรณปฏิสังขรณ์ให้อยู่ในสภาพที่ดี ถาวรวัตถุต่างๆ ในวัดจึงมีส่วนสัมพันธ์กับพระราชวงศ์ และประวัติศาสตร์ของชาติ สำหรับประชาชน วัดพระเชตุพนเปรียบเสมือนมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย เป็นที่รวมสรรพวิชาความรู้ด้านต่างๆ และเป็นที่ยอมรับของวัดที่ทรงคุณค่าทั้งทางประวัติศาสตร์ และศิลปกรรมจนได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติใน พ.ศ.2492 พร้อมกันนั้นยังได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกความทรงจำของโลกอีกด้วย เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2554

บรรดาลิขิตสำคัญอันทรงคุณค่าภายในวัดพระเชตุพน มีอยู่มากมาย แบ่งได้เป็น 7 หมวด ได้แก่ หมวดประวัติศาสตร์ หมวดพระพุทธศาสนา หมวดวรรณคดี หมวดทำเนียบ หมวดประเพณี หมวดสุภาษิต และหมวดอนามัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

หมวดประวัติศาสตร์ ได้แก่ จารึกเรื่องทรงสร้างวัดพระเชตุพน ครั้งรัชกาลที่ 1, จารึกครั้งรัชกาลที่ 1 จดหมายเหตุ เรื่องว่าด้วยพระบรมราชาแต่เมื่อนาน, การปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนถอดจากโคลงต้นๆ, พระพุทธเทวปฏิมากร, พระพุทธโลกนาถ, พระพุทธมารวิชัย, พระพุทธชินราช, พระพุทธชินศรี, พระพุทธปาลีไลย, พระพุทธศาสดา, พระพุทธไสยาสน์, รายการแบ่งด้าน ปฏิสังขรณ์ถอดจากโคลงต้นๆ, โคลงต้นเรื่องปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน (พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส) และโคลงบอกด้านการปฏิสังขรณ์

หมวดพระพุทธศาสนา ได้แก่ จารึกเรื่องพระสาวกเอตทัคคะ 41 องค์ ดัดไว้ที่เชิงผนังหน้าต่างระหว่างพระอุโบสถ เนื้อหาอธิบายถึงประวัติของพระเถระแต่ละรูป เหตุที่ออกบวชและคุณสมบัติพิเศษที่ได้รับการยกย่องไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะของพระเถระแต่ละองค์ เช่น พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ พระอัญญาโกณฑัญญะ ฯลฯ, จารึกเรื่องพระสาวกเอตทัคคะ 13 องค์ ที่อยู่เชิงผนังหน้าต่างพระวิหารพระพุทธไสยาสน์, จารึกเรื่องอุบาสกเอตทัคคะ 10 คน, จารึกเรื่องอุบาสิกาเอตทัคคะ 10 คน, จารึกเรื่องอสุภ 10, และญาณ 10, จารึกเรื่องฎีกาพาหุง 8 บท, จารึกเรื่องพระพุทธบาท, จารึกเรื่องธุดงค์ 13, จารึกเรื่องพาหิรนิทาน, จารึกเรื่องอรรถกถาชาดก, จารึกเรื่องศาลารายหลังที่ 1, จารึกเรื่องศาลารายหลังที่ 2, จารึกเรื่องศาลารายหลังที่ 3, จารึกเรื่องศาลารายหลังที่ 4, จารึกเรื่องศาลารายหลังที่ 10, จารึกเรื่องศาลารายหลังที่ 12, จารึกเรื่องศาลารายหลังที่ 13, จารึกเรื่องศาลารายหลังที่ 16, จารึกเรื่องศาลาการเปรียญ, จารึกเรื่องเวสสันดรชาดก, จารึกเรื่องมหาวงษ์, จารึกเรื่องนिरยกถาและจารึกเรื่องปรตกถา

หมวดวรรณคดี ได้แก่ จารึกเรื่องรามเกียรติ์, จารึกนิทานสิบสองเหลี่ยม ที่จารึกไว้ที่คอสองเฉลียงศาลาล้อมพระมณฑปทิศตะวันตก (ปัจจุบันศาลาแห่งนี้เป็นที่พำนักของมีค่าของวัด), จารึกตำราฉันท์วรรณพฤติ, จารึกตำราฉันท์มาตราพฤติ, จารึกเพลงยาวกลบทและกลอักษร, จารึกโคลงกลบท ที่ติดอยู่ตามพระระเบียงของพระอุโบสถและจารึกโคลงภาพเรื่องรามเกียรติ์ ที่เป็นแผ่นหินอ่อนอยู่รอบพระอุโบสถ

หมวดทำเนียบ ได้แก่ จารึกทำเนียบตราตำแหน่งสมณศักดิ์, จารึกทำเนียบหัวเมืองขึ้นของกรุงสยามและผู้ครองเมือง และจารึกโคลงภาพคนต่างภาษา จารึกอยู่ตามผนังเฉลียงสกัดศาลารายรอบวัด เพื่ออธิบายลักษณะ อุปนิสัย บ้านเมืองชาวต่างประเทศที่ชาวสยามคุ้นเคย

หมวดประเพณี ได้แก่ จารึกเรื่องรามัญหุงข้าวทิพย์, จารึกเรื่องมหาสงกรานต์, จารึกเกี่ยวกับวีรกรรมแห่งพระกนิษฐาพยุหยาตราทางสถลมารค เป็นต้น

หมวดสุภายิต ได้แก่ จารึกฉันทกฤณาสอนน้อง อยู่ที่ผนังด้านในศาลาหน้าพระมหาเจดีย์หลังเหนือ, จารึกฉันทพาลีสอนน้อง อยู่ที่ผนังด้านในศาลาหน้าพระมหาเจดีย์ทิศใต้, จารึกสุภายิตพระร่วง, จารึกฉันทอัษฎาพานร และจารึกโคลงโลกนิติ มีจำนวน 240 บทด้วยกัน อยู่ที่ผนังด้านนอกศาลาทิศพระมณฑปและ

หมวดคอนามัย ได้แก่ จารึกโคลงภาพฤาษีตัดตน เป็นท่าตัดตนทั้ง 80 ท่า ที่จะแก้การปวดเมื่อยของอวัยวะต่างๆ และจารึกอาชิไ้โพธิบาทว์ เป็นต้น รวมทั้ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปั้นรูปสลักหินฤาษีตัดตนในท่าต่างๆ จำนวนทั้งหมด 80 ท่า สำหรับอธิบายประกอบตำรับตำราปัจจุบันเหลืออยู่เพียง 24 ท่า 25 คนเท่านั้น ซึ่งในที่นี้จะศึกษาเฉพาะหมวดฤาษีตัดตนซึ่งจัดอยู่ในหมวดคอนามัยเท่านั้น

คติความเชื่อเรื่องฤาษีนั้น มาจากศาสนาฮินดู ซึ่งมีบทบาทต่อวิถีชีวิตคนไทยในเรื่องพิธีกรรมควบคู่มากับพระพุทธศาสนา ดังเช่น ที่พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ) กล่าวในตอนหนึ่งว่า “ศาสนาฮินดูเปรียบเป็นแม่ ศาสนาพุทธเปรียบได้เป็นพ่อ” แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของทั้งสองศาสนาที่มีบทบาทต่อคติความเชื่อของคนไทย

มีตำนานกล่าวว่า ฤาษีเกิดจากลมหายใจของพระอินทร์ ฤาษีเป็นผู้แต่งคัมภีร์พระเวท เพื่อบูชาพระอินทร์ ได้แก่ ฤคเวท เป็นคำสวดอ่อนหวานสรรเสริญพระเจ้าด้วยคำฉันท กายะ กลอน เป็นการแสดงออกถึงจิตใจมนุษย์ที่มีต่อความงาม ขรุรเวท เป็นคำสวดร้อยแก้วในระหว่างบูชาบวงสรวงเทพเจ้า สามเวท เป็นคำฉันทสวดในพิธีถวายน้ำโสม และอถรรพเวท เป็นคำสวดมนต์คาถาอาคม เรียกร้องให้ภูตผีคุ้มครองให้พ้นภัย นักพรตของอินเดียโดยมากมักจะมีวัตรปฏิบัติที่แตกต่างกันตามแนวทาง ที่ยึดถือของตน มีการบำเพ็ญเพียรด้วยจิตตั้งมั่น อย่างที่เรียกว่า บำเพ็ญตบะ คือ ให้อ่อนถึงพระอินทร์ การเรียกขานนักพรตก็จะแตกต่างกันไปตามวัตรปฏิบัติ ดังเช่น ดาบส คือ ผู้บำเพ็ญด้วยการเผากิเลส ชฎิล คือ นักพรตผู้มุ่นมอมอย่างชฎา เป็นเหล่าฤาษีที่ปล่อยปลระวางกายให้หนาวเครารุงรัง มุ่นมวยผมไว้กลางศีรษะ โยคี คือ นักพรตผู้มีความเพียรฝึชธรรม บำเพ็ญโดยหลักโยคศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์แห่งการตัดตน นอกจากนี้ ยังมีศัพท์ใช้เรียกฤาษีหรือนักพรตอีกมาก เช่น มุนี นักสิทธิ์ ปริพาชก นารท สิทธา เป็นต้น โดยวิถีของนักพรตล้วนมีวัตรปฏิบัติเพื่อการชำระกายใจให้บริสุทธิ์ เพื่อบรรลุถึงสัจจะคุณค่าของชีวิต

ฤๅษี หรือฤๅษี ความหมายตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 หมายถึง นักบวชจำพวกหนึ่ง ที่มีมาก่อนพุทธกาล สละบ้านเรือนออกไปบำเพ็ญพรตแสวงหาความสงบอยู่ในป่า แต่อีกความหมายหนึ่งคำว่า ฤๅษี แปลว่า ผู้ที่ฝึกสมาธิในป่าสมัยก่อน หรือเรียกว่า ผู้ที่ค้นหาสังขารของชีวิต ส่วนคำว่า คัดตน แปลว่า การทำให้ส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายโน้มไปตามความต้องการ เช่น ให้ยืด ให้หด ให้งอ ให้บิด ฯลฯ ได้ตามความต้องการ แล้วแต่ความชำนาญที่ได้ฝึกฝนมาจนเกิดความคล่องตัวและชำนาญ ดังนั้น ที่เรียกว่าฤๅษีคัดตน ก็คือ การพักผ่อนอิริยาบถ แก้มือยกแก้มขบ ระบบตามร่างกายของเหล่าฤๅษี ซีไพร ผู้ได้บำเพ็ญพรต เจริญภาวนามานาน วันละหลายชั่วโมง

ฤๅษีคัดตนมีต้นกำเนิดมาตั้งแต่ 2500 ปีที่ผ่านมา และได้สืบทอดและพัฒนาเพื่อไว้รักษาตนเองมาจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งแตกต่างจากโยคะโดยทั่วไป ฤๅษีคัดตนจะใช้เทคนิคการหายใจที่แตกต่างจากโยคะโดยทั่วไป คือ หายใจเข้าแล้วกั้นลมหายใจ จากนั้นก็เริ่มคัดหรือเหยียด หลังจากนั้นก็ผ่อนลม หายใจออกส่วนโยคะโดยทั่วไปจะคัดหรือเหยียดหลังจากผ่อนลมหายใจออกแล้วซึ่งหากจะพูดถึงเรื่องฤๅษีคัดตนที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม(วัดโพธิ์) เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ที่นี้มีทั้งตำราหมอนวดแผนโบราณ ตำรายา รูปปั้นฤๅษีคัดตน สิ่งเหล่านี้ได้ใช้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าองค์ความรู้เรื่องการนวดแผนไทย และเป็นต้นแบบของการนวดแผนไทยในปัจจุบัน ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

ในสมัยโบราณ การรักษาด้วยการแพทย์แผนไทย นอกจากจะมียาสมุนไพรแล้ว ยังมีการนวด การคัดตนประกอบ ในสมัยอยุธยาในรัชสมัยของ พระบรมไตรโลกนาถมีปรากฏ กรมหมอนวด มีศักดิ์นาเทียบเท่ากรมหมอยา ประกอบด้วย กรมหมอนวด เจ้ากรม คือ หลวงราชรักษา กรมหมอนวดซ้าย เจ้ากรม คือ หลวงราโช ในสมัยอยุธยาเรื่องของการคัดตน หรือฤๅษีคัดตน ไม่ปรากฏหลักฐาน แต่เข้าใจว่าน่าจะมีอยู่ควบคู่กับตำนานเรื่องฤๅษีของไทย และมาปรากฏหลักฐานในสมัยรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยของ สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงบูรณปฏิสังขรณ์วัดโพธาราม (วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม) เมื่อ พ.ศ. 2331 ได้โปรดให้มีการจารึกตำรายาและฤๅษีคัดตนไว้ตามศาลาราย เพื่อให้ประ โยชนแก่สาธารณชน โดยแลเห็นความสำคัญของการแพทย์ ประสงค์จะให้ราษฎรได้รู้จักดูแลรักษาตนเองยามเจ็บไข้ได้ป่วย รูปฤๅษีคัดตนที่สร้างขึ้นในรัชสมัยของ สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 นั้น ไม่ทราบจำนวนแน่ชัด และวัสดุที่ใช้ในการปั้น แต่เข้าใจว่าน่าจะเป็นการปั้นด้วยดินหรือปูน

ต่อมาในรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2379 ได้ทรงบูรณปฏิสังขรณ์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และโปรดให้กรมหมื่นณรงค์หิรัญ (พระราชโอรสในรัชกาลที่ 1 พระนามเดิม พระองค์เจ้าชายดวงจักร) ซึ่งทรงกำกับกรมช่างหล่อปั้น ปั้นฤๅษีคัดตนทำต่างๆ 80 ท่า แล้วหล่อด้วยสังกะสีผสมดินบุก เรียกว่า “ชิน” และมีโคลงสี่อริยาบถประกอบครบทุกรูปตามศาลาราย โดยนักปราชญ์ราชบัณฑิตในสมัยรัชกาลที่ 3 เนื้อหาในโคลงภาพฤๅษีคัดตน

ประกอบด้วย ชื่อฤๅษี วิธีการตัด และสรรพคุณในการตัด และพระองค์เองก็ได้ทรงพระราชนิพนธ์โคลงไว้ถึง 6 บทด้วยกัน รวมทั้งสิ้น 80 บท และยังมีการวาดภาพสมุดไทยดำและมีโคลงกำกับไว้เช่นกัน เพื่อเก็บรักษาไว้ เป็นต้นคำรับสำหรับตรวจทานถือว่าเป็นสมบัติของชาติ นับว่าเป็นการรอบคอบที่ได้มีการวาดภาพและเขียนโคลงลงในสมุดไทยดำ เพราะต่อมาโคลงที่จารึกไว้ตามผนังศาลารายรอบวัด ปรากฏว่า ชำรุดสูญหาย เหลือเพียงชื่อแต่ละบทเท่านั้น อีกทั้งยังมีการเคลื่อนย้ายรูปปั้น ทำให้เกิดความสับสนระหว่างโคลงที่กำกับรูปปั้น และยังมีการขโมยรูปปั้นฤๅษีตัดคน เช่น มีการจับได้ในรัชสมัยของรัชกาลที่ 5 ได้ขโมยรูปปั้นไปถึง 16 คน นับว่าเป็นการสูญเสียในแง่ของภูมิปัญญาของชาติ ซึ่งในปัจจุบันรูปปั้นฤๅษีตัดคนที่เหลืออยู่นำมารวมไว้บริเวณเขามอด้านทิศใต้ของวิหารทิศปัจจุวัคคีย์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

นอกจากรูปปั้นฤๅษีตัดคนที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามแล้ว ยังปรากฏมีภาพเขียนในรัชกาลที่ 4 ที่วัดมัชฌิมาวาส (วัดกลาง) อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา 40 ท่า เข้าใจว่าคงคัดลอกมาจากวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และยังพบการปั้นฤๅษีตัดคนที่วัดนายโรงอีก 10 กว่าท่า เข้าใจว่าคงเลียนแบบมาจากวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เช่นกัน

ปัจจุบันนี้ ได้มีการนำเอาท่าฤๅษีตัดคนไปประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลาย ทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น สถาบันการแพทย์แผนไทย โรงเรียนแพทย์แผนโบราณ ตลอดจนถึงตามสถาบันการศึกษาต่างๆ เนื่องจาก ภายบริหารท่าฤๅษีตัดคนเป็นการบริหารร่างกายของคนไทยที่มีคุณค่า เทียบเท่ากับศาสตร์อื่นๆ ในการดูแลสุขภาพ ดังนั้น เราควรตระหนักถึงคุณค่าภูมิปัญญา เพราะประเทศไทยเราเป็นประเทศที่มีรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่สั่งสมสืบทอดมาจาก บรรพบุรุษ ไม่ว่าจะเป็นการแพทย์แผนไทย การเกษตรกรรม วัฒนธรรม และศิลปกรรมไทย เป็นต้น ซึ่งการบริหารท่าฤๅษีตัดคนนับเป็นภูมิปัญญาของชาติในแง่ของการดูแลสุขภาพ สุขภาพและบำบัดรักษาโรคด้วยตนเอง โดยสรุปสามารถกำหนดขอบเขตของความสำคัญของการบริหารท่าฤๅษีตัดคนได้ 3 ด้านคือ

1. ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชาติ ภายบริหารท่าฤๅษีตัดคนที่กล่าวมาข้างต้น ถือว่าเป็นภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพด้วยตนเองยามเจ็บไข้ได้ป่วยของชาวไทย ตามพระประสงค์ของรัชกาลที่ 1 และ 3 ในการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เพื่อเป็นแหล่งความรู้แขนงต่าง ๆ สำหรับมหาชน โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ เพื่อสาธารณประโยชน์ ดังนั้น ถ้าปวงชนชาวไทยหันมาดูแลสุขภาพร่างกายตนเอง โดยหมั่นออกกำลังกายหรือออกกำลังกายการบริหารท่าฤๅษีตัดคนด้วยท่าที่เหมาะสม สอดกับตนเอง ถือว่าเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาของชาวไทย

2. ด้านคุณค่าต่อความสำคัญทางสังคม ภายบริหารท่าฤๅษีตัดคนเพื่อการรักษาความเจ็บป่วย บรรเทาอาการ และลดลดความปวดเมื่อยของร่างกาย เมื่อเกิดขึ้นในครอบครัว หรือในสถานบริการสาธารณสุข อันประกอบด้วยผู้ฝึกปฏิบัติ ได้แก่ แพทย์แผนไทย นักกายภาพบำบัด และ

เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เป็นต้น หรือภายในครอบครัวที่มีการฝึกทำฤๅษีตัดตนกันทั้งครอบครัว ทั้ง พ่อ แม่ และลูก ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลดังกล่าว ย่อมทำให้เกิดความเข้าใจ การยอมรับ และความเห็นอกเห็นใจระหว่างกัน บางครั้งในระหว่างฝึกทำฤๅษีตัดตน อาจมีการสนทนาปรับความเข้าใจในเรื่องที่ผ่านมา นับเป็นการช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและสังคมอีกทางหนึ่ง

3. ด้านคุณค่าต่อสุขภาพ ภายบริหารทำฤๅษีตัดตนเป็นกระบวนการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม คือ การฝึกกาย และจิต ย่อมก่อให้เกิดพลังแห่งชีวิต ที่ช่วยในการบำบัดรักษาโรค บรรเทาอาการ ฟื้นฟูสมรรถภาพและส่งเสริมสุขภาพ กล่าวโดยสรุปพื้นฐานสุขภาพอยู่ที่จิตใจ ดังนั้น การฝึกใดๆ ก็ตาม ถ้าทำให้สุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดีแล้ว ย่อมก่อให้เกิดพลังหรือปราณ ก็จะช่วยให้มีพลานามัยที่สมบูรณ์ จิตเป็นสมาธิ และมีพลังชีวิตที่ช่วยในการรักษา และพร้อมกันนั้นทำกายบริหารแบบฤๅษีตัดตนยังมีประโยชน์อีกด้วย เช่น ทำให้ร่างกายมีสุขภาพสมบูรณ์ ช่วยในการบำบัดโรคและอาการ ขจัดความเมื่อยล้าของร่างกาย สามารถฟื้นฟูและรักษาสุขภาพ และสุดท้ายยังทำให้เกิดสมาธิอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม วิวัฒนาการของทำฤๅษีตัดตนนั้น เมื่อแรกเริ่มองค์ความรู้ในเรื่องฤๅษีตัดตนนี้ จะถูกเก็บไว้ในตัวคน คนใดคนหนึ่งที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ จากรุ่นสู่รุ่นมาเรื่อยๆ เรียกว่าเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) ยังไม่มีใช้อย่างแพร่หลาย จะมีใช้ก็เฉพาะแต่ในราชสำนักเท่านั้น หรือตามครอบครัวเท่านั้น ต่อมาเมื่อมีคนเกิดปวดเมื่อยตามร่างกายขึ้นมาแล้วได้มีการนำเอาวิธีการนวดแบบทำฤๅษีตัดตนไปใช้ ปรากฏว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจ อาการปวดเมื่อยตามร่างกายก็ทุเลาเบาบางลงไป จึงได้มีการบอกต่อกัน จากปากสู่ปาก และถูกบันทึกลงในเอกสาร สมุดข่อย หรือทำเป็นตำราขึ้นมา ในยุคนี้เริ่มที่จะเป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) แล้ว แต่วิชาความรู้บางส่วน ที่ได้บันทึกเอาไว้ เกิดชำรุดสูญหายไป เหลือเพียงชื่อของแต่ละบทเท่านั้น เนื่องจากการเคลื่อนย้ายรูปปั้น ทำให้เกิดความสับสนระหว่างโคลงที่กำกับรูปปั้น และในขณะที่เดียวกันยังได้มีการขโมยรูปปั้น ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีคนขโมยรูปปั้นไปถึง 16 คน

ดังนั้น การนวดแผนไทยก็ดี การเล่นโยคะก็ดี ที่เราเห็นกันอยู่ทุกวันนี้ ที่เป็นภูมิปัญญาอันล้ำค่าของคนไทยทั้งประเทศ ที่สั่งสมสืบทอดกันมาแต่โบราณกาล จากรุ่นสู่รุ่นนั้น ต่างก็ได้รับอิทธิพลมาจากทำฤๅษีตัดตนแทบทั้งสิ้น ซึ่งประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ เรียนรู้วิธีการช่วยเหลือตนเองเมื่อยามปวดเมื่อย เจ็บป่วย และรู้จักการผ่อนคลายกล้ามเนื้อด้วยการบีบ นวด ยืดเหยียด ดัดดึงตนเอง หรือรู้เอาไว้ใช้ช่วยเหลือผู้อื่น พร้อมกันนั้น การนวดยังเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลที่อบอุ่น เริ่มจากคนในครอบครัวเดียวกัน ด้วยสื่อสัมผัสแห่งความรักและความเอื้ออาทร มีถ่ายทอดความรู้จากการสั่งสมประสบการณ์จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนรุ่นหนึ่ง จนกระทั่งมีหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติ และมีวิธีการที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และการนวดยังเป็นศิลปะแห่งการสัมผัสที่สร้างความรู้สึกลับ

อบอุ่น ผ่อนคลายความเมื่อยล้า ทำให้เรารู้สึกสดชื่นทั้งร่างกายและจิตใจ การนวดแผนไทยและการเล่นโยคะจึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่มีพัฒนาการมาเป็นลำดับ

จนถึงทุกวันนี้รูปปั้นฤๅษีคัตตงก็ยังมีอยู่ เพียงแต่ไม่ครบ 80 ท่า 81 คนเท่านั้น และการนวดแผนโบราณก็ยังมีอยู่ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร ซึ่งได้จัดวัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวหรือแหล่งเรียนรู้ให้กับนักเรียน นิสิต นักศึกษาและผู้ที่สนใจได้เข้ามาศึกษาหาความรู้จากเรื่องดังกล่าว เพื่อที่จะให้จารึก เรื่องของฤๅษีคัตตง ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหารไม่สูญหายไปไหน ยังคงเป็นความรู้ที่อยู่คู่กับสังคมไทย ตลอดไป ตราบนานเท่านาน

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประเด็นของการจัดการความรู้ที่ปรากฏในจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร: กรณีศึกษาหมวดฤๅษีคัตตง ทั้งนี้ ก็เพื่อที่จะเสนอหลักการและวิธีการในการปรับปรุงแก้ไของค์ความรู้เก่า และพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่วัดสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ที่ปรากฏในจารึกวัดพระเชตุพนเกี่ยวกับหมวดฤๅษีคัตตง
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการจัดการความรู้ที่ปรากฏในจารึกวัดพระเชตุพนเกี่ยวกับหมวดฤๅษีคัตตง
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการจัดการความรู้ที่ปรากฏในจารึกวัดพระเชตุพนเกี่ยวกับหมวดฤๅษีคัตตง

ขอบเขตในการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้ที่ปรากฏในจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร: กรณีศึกษาหมวดฤๅษีคัตตง โดยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ด้านคือ

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้ที่ปรากฏในจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร: กรณีศึกษาหมวดฤๅษีคัตตง
2. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดทำการศึกษา โดยการสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิในด้านฤๅษีคัตตง จำนวน 12 รูป / คน
3. ขอบเขตด้านระยะเวลาของการศึกษา ระยะเวลาการศึกษา 7 เดือน คือ เดือนตุลาคม 2554 – เมษายน 2555

สมมติฐานในการศึกษา

1. การจัดการความรู้วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร: กรณีศึกษา หมวดฤๅษีคัตตนนั้นยังไม่เป็นไปตามหลักวิชาการด้านการจัดการความรู้

นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการความรู้ หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในส่วนราชการซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคล หรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด

จาริก หมายถึง เอกสารโบราณประเภทหนึ่ง ที่มีรูปอักษรเป็นร่องรอยลึกลงในเนื้อวัตถุต่างๆ ซึ่งสำเร็จด้วยกรรมวิธีจาริก เช่น รูปอักษรที่ปรากฏบนแผ่นศิลา เรียกว่าศิลาจาริก รูปอักษรที่ปรากฏบนแผ่นไม้ เรียกว่า จาริกบนแผ่นไม้ รูปอักษรที่ปรากฏบนแผ่นโลหะ ซึ่งมีลักษณะที่เหลี่ยมคล้ายใบลาน เช่น แผ่นทอง แผ่นเงิน แผ่นนาก เรียกว่า จาริกลานทอง จาริกลานทองแดง จาริกลานเงิน และจาริกลานนาก เป็นต้น

ฤๅษีคัตตน หมายถึง นักพรตหรือนักบวช ที่อยู่ตามป่าเขาลำเนาไพร ในค่านานหรือนิทานโบราณ มักจะเรียกผู้ที่เป็นนักบวชว่าเป็นฤๅษี เมื่อบำเพ็ญเพียรนั่งสมาธินานๆ อาจมีอาการเมื่อยล้าได้ เมื่อทดลองขยับเขยื้อนร่างกาย การยืดข้อพับและเกร็งตัวคัตตน ทำให้เกิดท่าต่างๆแล้วทำให้อาการเจ็บป่วยเมื่อยล้าหายไปได้ จึงได้สรุปประสบการณ์บอกเล่าสืบต่อกันมา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงการจัดการความรู้วัดพระเชตุพนเกี่ยวกับหมวดฤๅษีคัตตน
2. ทราบถึงปัญหาอุปสรรคของการจัดการความรู้วัดพระเชตุพนเกี่ยวกับหมวดฤๅษีคัตตน
3. สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อไป

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการความรู้ที่ปรากฏในจาริกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร: กรณีศึกษาหมวดฤๅษีคัตตนนั้นผู้ศึกษาได้เข้าสัมภาษณ์บุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญและมีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับฤๅษีคัตตนนั้น พบว่า ผู้บริหารของวัดพระเชตุพน ผู้ที่เกี่ยวข้องตลอดจนถึงพระภิกษุสามเณรทั่วไป ส่วนมาก ยังไม่เข้าใจความหมายของคำว่า การจัดการความรู้ อย่างเป็นระบบ และขบวนการในการจัดการความรู้ว่าคืออะไร สามารถนำไปใช้ในการจัดการความรู้ที่ปรากฏในจาริกวัดพระเชตุพน: กรณีศึกษาหมวดฤๅษีคัตตนได้อย่างไร แต่ผู้บริหาร และผู้ที่เกี่ยวข้องอีกกลุ่มหนึ่ง มีความรู้ ความเข้าใจการจัดการความรู้และนำเอาความรู้ไปสร้างเป็นองค์กร

แห่งการเรียนรู้ได้ ทั้งนี้ก็เพราะว่า บุคลากรของทางวัดพระเชตุพนนั้น มีความแตกต่างกันทางด้านระดับของการศึกษา ผนวกกับการจัดการความรู้และองค์การแห่งการเรียนรู้ เป็นเรื่องที่ใหม่สำหรับองค์กรของวัด ตลอดจนจนถึงเข้าใจได้ยาก เพราะว่า มีหลักทฤษฎีต่างๆ มากมาย ซึ่งจะต้องเรียนในรายวิชา หรือสาขาวิชานี้มาโดยเฉพาะ ผนวกกับทางวัดเองก็ไม่ได้มีการแบ่งงานกันทำอย่างเป็นระบบ ไม่มีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่หรือทีมงานให้มารับผิดชอบโดยตรง จึงทำให้การจัดการความรู้ของทางวัด โดยเฉพาะในเรื่องของถาษีคัดคนยังขาดตกบกพร่องอีกมาก

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ถ้าทางวัดยังไม่มีการสนับสนุน ส่งเสริมอย่างจริงจัง หรือทำงานคนเดียว ไม่ข้องเกี่ยวกับใคร ไม่สามารถที่จะพัฒนาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้ การจะทำให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้นั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนจนถึงผู้ที่เกี่ยวข้อง มาร่วมบูรณาการร่วมกัน ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีการทำงานแบบบูรณาการ ไม่มีการร่วมมือกันทำ มีแต่ต่างคนต่างทำ ทั้งนี้ เพื่อพัฒนาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในอนาคต

ดังนั้น จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผลการวิจัย พบว่า การจัดการความรู้ที่ปรากฏในจารึกวัดพระเชตุพนนั้น ปัจจุบันนี้ ยังไม่เป็นไปตามหลักวิชาการ

อภิปรายผลการศึกษา

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามนั้น กล่าวได้ว่าเป็นวัดประจำรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งวัดแห่งนี้เรียกได้ว่าเป็นเสมือนมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทยเลยก็ว่าได้ ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่า ทางวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามนั้น ได้จัดให้เป็นสถานที่ ที่รวบรวมศิลปวิทยาแขนงต่างๆ เอาไว้มากมาย หลายแขนงด้วยกัน ประกอบไปด้วย หมวดประวัติศาสตร์ หมวดศิลปะศาสตร์และหมวดแพทย์ศาสตร์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมี การนวดหรือกายบริหารทำถาษีคัดคน ซึ่งจัดอยู่ในหมวดแพทย์ศาสตร์อีกทีหนึ่ง กายบริหารทำถาษีคัดคนนั้นนับว่าเป็นการบริหารร่างกายของคนไทยที่มีคุณค่า เทียบเท่ากับศาสตร์อื่นๆ ในการดูแลสุขภาพ ดังนั้น เราควรตระหนักถึงคุณค่าแห่งภูมิปัญญาของคนไทย เพราะประเทศไทยเราเป็นประเทศที่มีรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่สั่งสมสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จากรุ่นสู่รุ่น ไม่ว่าจะเป็นการแพทย์แผนไทย การเกษตรกรรม วัฒนธรรมและศิลปกรรมไทย เป็นต้น ซึ่งกายบริหารทำถาษีคัดคน นับว่าเป็นภูมิปัญญาของชาติในแง่ของการดูแลสุขภาพและบำบัดรักษาโรคด้วยตนเอง ซึ่งโดยสรุป สามารถกล่าวได้ดังต่อไปนี้

1. การอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชาติ กายบริหารทำถาษีคัดคนที่กล่าวมาข้างต้น ถือว่าเป็นภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพด้วยตนเองยามเจ็บไข้ได้ป่วยของชาวไทย ตามพระประสงค์ของรัชกาลที่ 1 และ 3 ในการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เพื่อเป็นแหล่งความรู้แขนงต่างๆ สำหรับมหาชน โดยไม่เลือกชาติชั้นวรรณะ เพื่อสาธารณประโยชน์ ดังนั้น ถ้าปวงชนชาว

ไทยหันมาดูแลสุขภาพร่างกายตนเอง โดยการออกกำลังกายด้วยกายบริหารท่าฤๅษีตัดตนด้วยท่าที่เหมาะสมกับตนเอง ก็ถือว่าเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาของชาวไทย

2. คุณค่าต่อความสำคัญทางสังคม กายบริหารท่าฤๅษีตัดตนเพื่อการรักษาความเจ็บป่วย บรรเทาอาการ และลดความปวดเมื่อยของร่างกาย เมื่อเกิดขึ้นในครอบครัว หรือสถานบริการ สาธารณสุข อันประกอบไปด้วยผู้ฝึกปฏิบัติ ได้แก่ แพทย์แผนไทย นักกายภาพบำบัด และเจ้าหน้าที่ สาธารณสุข เป็นต้น หรือภายในครอบครัวที่มีการฝึกท่าฤๅษีตัดตนกันทั้งครอบครัว ความสัมพันธ์ ของคนในครอบครัวย่อมทำให้เกิดความเข้าใจ การยอมรับ และความเห็นอกเห็นใจระหว่างกัน บางครั้งในระหว่างฝึกท่าฤๅษีตัดตน อาจมีการสนทนาปรับความเข้าใจในเรื่องที่ผ่านมานับเป็นการ ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและสังคมอีกทางหนึ่งด้วย

3. คุณค่าต่อสุขภาพ กายบริหารท่าฤๅษีตัดตนเป็นกระบวนการดูแลสุขภาพแบบองค์ รวม คือ การฝึกกายและจิต ย่อมก่อให้เกิดพลังแห่งชีวิต ที่ช่วยในการบำบัดรักษาโรค บรรเทา อาการ ฟันฟูสมรรถภาพและส่งเสริมสุขภาพ กล่าวโดยสรุป พื้นฐานสุขภาพอยู่ที่จิตใจ ดังนั้น การ ฝึกใดๆ ก็ตาม ถ้าทำให้สุขภาพกาย และสุขภาพจิตดีแล้ว ย่อมก่อให้เกิดพลังหรือปราณ ก็จะช่วยให้มี พลังนามย์ที่สมบูรณ์แข็งแรง จิตเป็นสมาธิ และมีพลังชีวิตที่ช่วยในการรักษาอีกด้วย

แต่จะว่าไปแล้ว การจะจัดการความรู้ในหมวดฤๅษีตัดตนให้เป็นระบบได้นั้น เป็นเรื่องที่ ค่อนข้างยาก ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นเรื่องใหม่สำหรับทางวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ซึ่งหากจะให้ ทางวัดดำเนินการเองก็คงไม่ได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายด้านด้วยกัน

อย่างไรก็ตาม การจัดการความรู้ที่ปรากฏในจารึกวัดพระเชตุพน : กรณีศึกษาหมวดฤๅษีตัด ตนนั้น จะประสบผลสำเร็จได้ดียิ่งขึ้น องค์กรของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะ กระทรวง สาธารณสุขและกรมศิลปากร จะต้องมีการประชุมกันเพื่อกำหนดนโยบายขึ้นมา สนับสนุน ส่งเสริม และมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ไว้รองรับการเคลื่อนตัวเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีทางการสื่อสาร ทั้ง ในปัจจุบันและอนาคต

ฤๅษีตัดตนนั้น ถือเป็นสมบัติของชาติ ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ของรัฐโดยตรง ในการที่จะ อนุรักษ์ไว้และเพื่อให้เป็นแพทย์ทางเลือกให้กับประชาชน ทั้งนี้ รัฐควรมีการจัดสรรทรัพยากรด้าน ต่างๆ เช่น สนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย สื่อวิทยุ โทรทัศน์ ตลอดจนอินเทอร์เน็ต ก็เป็นสิ่งที่จำเป็น ทั้งนี้ ก็เพื่อให้ประชาชนและผู้สนใจได้เข้าถึงข้อมูลได้ง่ายยิ่งขึ้น

สำหรับวัดพระเชตุพนนั้นในอนาคตจะมีนโยบายด้านการส่งเสริมและพัฒนาในเรื่องของ ฤๅษีตัดตน ให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ในอนาคต โดยให้มีการฝึกอบรมบุคลากรของหน่วยงาน ต่างๆ ให้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ เกี่ยวกับเรื่องของฤๅษีตัดตน และให้มีความรู้เท่าทันกับเทคโนโลยี สมัยใหม่และสามารถนำเอาเทคโนโลยีเหล่านั้น มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ เรื่องฤๅษีตัดตน ให้เป็นที่รู้จักของชาวไทย และชาวต่างประเทศมากยิ่งขึ้นสืบไป

ข้อเสนอแนะ

เพื่อการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ผู้บริหารของวัดพระเชตุพน และเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง แผนกทัศนศึกษาจะต้องเข้าใจการจัดการความรู้และสามารถสร้างองค์ความรู้ให้เกิดเป็นรูปธรรมขึ้น เพื่อที่จะได้นำเอาความรู้ที่ได้ไปพัฒนาองค์กรให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น
2. เรื่องฤกษ์ดีตัดคนที่วัดพระเชตุพนนั้น มีพระภิกษุ-สามเณรน้อยมากที่รู้ถึงประวัติศาสตร์และความเป็นมา ดังนั้นทางวัดควรปลูกฝังทัศนคติให้พระภิกษุ-สามเณรหันมาสนใจและให้ความสำคัญกับเรื่องฤกษ์ดีตัดคน โดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของฤกษ์ดีตัดคนมากขึ้น
3. ที่ผ่านมาทางวัดพระเชตุพนขาดการประสานงานกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน ดังนั้นเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ทางวัดควรจะมีการประสานงานกันกับทุกภาคส่วนมากขึ้น
4. ในด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ควรมีการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการจัดการความรู้และเผยแพร่ความรู้ให้มากยิ่งขึ้น เพื่อให้การเข้าถึงความรู้ได้ง่ายขึ้นและสะดวกมากขึ้น เช่น ต้องมีการจัดทำตำราฤกษ์ดีตัดคนเป็นฉบับ e-Book มีการจัดทำเว็บไซต์เกี่ยวกับฤกษ์ดีตัดคนขึ้นมา โดยเฉพาะจะต้องมีการจัดทำระบบการสืบค้นข้อมูลขึ้นมาด้วย
5. ในด้านข้อมูลข่าวสารและเอกสารงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับฤกษ์ดีตัดคนยังมีน้อยมาก ดังนั้นทางวัดควรมีการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการวิจัยมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อที่จะได้นำเอางานวิจัยมาจัดทำเป็นแผนการจัดการความรู้ที่เหมาะสมต่อไป

บรรณานุกรม

- ก่องแก้ว วีระประจักษ์. (2554). **ฤๅษีคัตตน: สุขอนามัยไทย สุขอนามัยโลก**. (พิมพ์ครั้งที่ 1).
 กรุงเทพฯ: วัดพระเชตุพน จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสที่จาริกวัดโพธิ์ขึ้นทะเบียน
 เป็นมรดกความทรงจำแห่งโลกในระดับนานาชาติ เมื่อวันที่ 27 พ.ค. 2554 และงาน
 ฉลองจาริกวัดโพธิ์ : มรดกความทรงจำแห่งโลก วันที่ 24 ธ.ค. – 2 ม.ค. 2555
- ตำราจาริกหอนวดวัดโพธิ์และฤๅษีคัตตน. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, 2547. (คณะสงฆ์
 วัดพระเชตุพน จัดพิมพ์เป็นที่ระลึก เนื่องในโอกาสที่ พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ ผู้ช่วย
 เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพน ได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่
 พระอุรคณารักษ์ เนื่องในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม 2547).
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2548). องค์กรแห่งความรู้จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 2).
 กรุงเทพฯ: แชนซ์โฟร์ พรินติ้ง จำกัด.
- นพ. ชาตรี เจริญศิริ และคณะ. (2547). ประชาคมนำกับการจัดการความรู้. พิมพ์ครั้งแรก.
 กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส)
- บุญดี บุญญากิจ, นงลักษณ์ ประสพสุขโชคชัย, คีตพงศ์ พรชนกนาค และปรียวรรณ กรรณล้วน.
 (2548). การจัดการความรู้...จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ:
 จีรวัดน์ เอ็กเพรส.
- ประชุมจาริกวัดพระเชตุพน. กรุงเทพฯ : ศิวพร, 2517. (ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้พิมพ์ในงาน
 พระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช
 (ปุ่น ปุณฺณสิริ) ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส
 วันที่ 23 เม.ย.2517).
- วิจารณ์ พานิช. (2551). การจัดการความรู้ฉบับนักปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ:
 สำนักพิมพ์สุภาพใจ.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. การจัดการความรู้. <http://th.wikipedia.org/wiki>. 13 มี.ค. 2555 Online.
- สานิตย์ สุขเจริญ. (2554). การจัดการความรู้ในการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ของสำนักงาน
 กีฬาทหาร กรมยุทธบริการทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย. สารนิพนธ์
 รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวง
สาธารณสุข. (2544). “ขยับกาย สบายชีวี” ด้วยกายบริหารแบบไทยท่าฤๅษีตัดต้นพื้นฐาน
15 ท่า. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระ
บรมราชูปถัมภ์.

ฤๅษีกา. วัดโพธิ์ แหล่งสรรพศาสตร์และสรรพศิลป์ แห่งภูมิปัญญาไทย. อนุสารอ.ส.ท. 39, 11
(มิถุนายน2542): 40 – 49.

การสัมภาษณ์

ผู้อำนวยการ สถาบันการแพทย์แผนไทย

หัวหน้าศูนย์ส่งเสริมสุขภาพแผนไทย

ผู้อำนวยการ โรงเรียนแพทย์แผนโบราณวัดพระเชตุพน พร้อมคณะอีก 4 ท่าน

พระราชเวที ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพน

พระครูอุดมสังวร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพน

พระมหาอุดม ปัญญาโก พระวิทยากรนำทัศนศึกษาวัดพระเชตุพน

พระมหานพรัตน์ อภิขชโว พระวิทยากรนำทัศนศึกษาวัดพระเชตุพน

พระมหาอุทิศ คัมภีร์ปัญญา พระวิทยากรนำทัศนศึกษาวัดพระเชตุพน